

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ - ЕЛБАСЫНЫҢ ҚОРЫ

«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ – 2017»

студенттер мен жас ғалымдардың
XII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ – 2017»

PROCEEDINGS

of the XII International Scientific Conference
for students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION - 2017»

14th April 2017, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**«Ғылым және білім - 2017»
студенттер мен жас ғалымдардың
XII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2017»**

**PROCEEDINGS
of the XII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2017»**

2017 жыл 14 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2017» студенттер мен жас ғалымдардың XII Халықаралық ғылыми конференциясы = The XII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2017» = XII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2017». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2017. – 7466 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-827-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-827-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2017

факторов или параметров, которые окажут наибольшее влияние на результат, остается за самим архитектором или дизайнером, а также сохранение преемственности традиций в создании архитектурной среды [4].

Предложенная модель взаимодействия параметризма и орнамента является одним из наиболее выразительных способов корреляции современных методов проектирования в архитектуре и дизайне и национальной специфики региона. В ней присутствует идея осмысления этничности сквозь призму современности. Таким образом, генерируемые с помощью компьютера разнообразные архитектурные формы не утратят своей национальной идентичности благодаря элементам орнаментов, взятых за основу в процессе формообразования.

Подводя итог, следует еще раз обратить внимание, что использование традиционных элементов в современном проектировании способствует сохранению и актуализации национальных особенностей нашей страны, тем самым придавая современным архитектурным и дизайн объектам идентичность и характерность.

Список использованных источников

1. Надыршин Н.М. Параметрические паттерны // Дизайн-ревью. - Казань, 2012. - № 1. - С.35-39.
2. Третьякова М.С. Возможности для переосмысления традиции в современной парадигме: «традиционные» паттерны и вычислительное проектирование [Электронный ресурс] / Архитектон: известия вузов. – 2014. - №47. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2014_3/19.
3. Параметрическое моделирование [Электронный ресурс] // Википедия - свободная энциклопедия / wikipedia.org. – 2017. – 5 февраля. - Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5
4. Бутабекова А.С. Исследование влияния параметризма на архитектурный дизайн: магистерская диссертация. – Астана: ЕНУ, 2015. – 122 с.

ОӘЖ 7.031.4

ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕГІ ДӘСТҮРЛІ ҚОНЫСТАРДЫҢ ҰЙЫМДАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ЗЕРТТЕУ

Ералы Эльмира Әнуарбекқызы

el_murasy@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, «Дизайн және инженерлік графика»
кафедрасының оқытушысы, Астана, Қазақстан

Қазақ елі ұланғайыр байтақ жер. Ондағы өмір салты ғасырлар бойы қалыптасқан. Көшпелі, жартылай көшпелі және отырықшы кезеңге жетпес бұрын, біздің заманымызға дейінгі І-ші мыңжылдықтың басында шаруа қожалықтарының пайда болғаны мәлім. Әр түрлі климаттық жағдайларға қарамастан қожалықтар еш уақытта дамуын тоқтатпаған.

Қазақ ұлтын осы күнге дейін инертті түрде отырықшылық, егіншілік және қала өркениетімен еш байланысы жоқ, қарапайым көшпелілер деп қабылдаған. Бұл территориямызда көнеден бері өнеркәсіптік, сауда істерімен, мал, жер шаруашылықтарымен айналысқан қалалар мен ауылдар, тіпті сол кезде үш жүздің болғанын есепке алмай қалыптасқан пікір. Тарихымызда көшпелі ұлт пен рулық одақтастықтың бір бөлігі жартылай көшпелі, ал бір жерлерде отырықшы болған. «Осы отырықшылық пен ауыл шаруашылық

элементтері әрқашан да көшпелі мал шаруашылығына тиесілі болған» – деп ғалымдар дәлелдеген [1].

Көшпелі малшылар Талас, Келес, Арыс, Шыршық, Жетісу, Сырдария бойындағы қандастарымен мықты экономикалық байланыстарда болған. Олар қой, жылқы, түйелердің жүн-терісін, ет пен сүт өнімдерін, басқа азық-түлікке, бидайға, сондай-ақ мата, керамика, қару-жарақтарға айырбастап отырған. Мұндай тиімді байланыс мәдени алқап тұрғындарына дала халқының таза өнімдерін тұтынуға мүмкіндік беріп отырған [2].

Көшпелі халықтардың өмірі мен әлеуметтік жүйелері жайлы мағлұматтар еуропалық, араб, түрік дереккөздерінен кездеседі. Барлық материалдарда тарихи дәуірдегі хан Ордалары, күнделікті тіршілігі, жорықтары мен түрік-моңғол қоғамының әскери-әкімшілік құрылымы жайлы бірегей сипаттамалар мен хроникалық кезеңдері қағаз беттерінде қалған. Қазақ даласында көшіп-қону жыл мезгілдеріне, малға құнарлы жер табу мақсаты мен табиғи айналаға байланысты жүріп отырған. Әдетте, көршілермен бір құдық пен шатқалдар үшін қақтығыстарды болдырмау мақсатымен, бір-бірімен туыстық байланыстағы немесе шаруашылық тұрғыда тиімді жылжымалы ауыл-ауылдар болып көшетін. Шөбі мол, малды суаруға ыңғайлы сай-салаларда бірнеше күнге дейін орналасқан. Ыңғайы келсе одан да көп мерзімге аялдайтын болған. Шабындыққа шөбі аз, шөлді жерлерде ары кеткенде екі, үш күнге дейін ғана тұрақтаған. Көшпелі қазақтардың бұндай бір орыннан екінші орынға ауысып, оңтүстіктен солтүстікке және солтүстіктен оңтүстікке көшу түрін «меридианалды» деген [3].

Ұлы жүз қазақтары үшін жазғытұрым қоныс ретінде Алтай, Тарбағатай, Жоңғар, Іле және Талас Алатауы таулары мен етектеріндегі жайылымдар болған. Қыстаулары болса әдетте Мойынқұм, Сары-Ішік Атырау құмдары мен суық желдер мен қары аз, малға азық табылатын тау алқаптары бөктерінде орналасқан. Көктемде тауға біртіндеп көтеріліп, көшпелілер малдарын жазық шалғындарға әкеліп, оларды күзге дейін қалдырып, күзге таман бүкіл отарын қайтадан түсірген. Бұндай көшу түрі созылмалы «көлденең» көшпелілік түріне жатады [4].

Көшудің үшінші түрі – «қыстау маңы» (стационарлық) деп аталатын көшіп-қону түрі құрғақшыл Оңтүстік Қазақстан аймақтарына тән еді. Қысты көшпелі малшылар суармалы егіншілік аудандарында орналасқан ауылдарда өткізген. Ол жерлерде бірнеше бас мал ұстау үшін кішігірім шөп қоры сақталған жеке тұрақтар орналастырған. Негізгі табын Сырдария, Талас, Шу алқаптарындағы малға қорек бола алатын тоғайлы, қамысты жайылымдарында қыстаған. Көктемде жағдайы келетін малшылар табындарымен қоса Сырдарияның қос бойындағы қысқа қашықтықтағы Қаратау, Талас Алатауы жоталарын қоныстанған. Жазғы мезгілде өзен-көлдер, құдықтар жанында жайғасып, күздің соңғы айларында өз отарларына қайта қайтып келетін. Жайлаулар арасы 40-50 шақырымды құрайтын.

Жоғарыда айтылған су бойы мекендері 20 шақырымдарға дейін созылатын. Қазақ ұлты табиғатынан жаңашылдыққа, жаңартуларға, мәдени байланыстарға ұмтылатындықтан өз қыстауларын өзен жағалауларына осы себеппен орналастырған [5, 135 б.].

В.П. Офинскидің пікірінше қазақтардың осындай қоныстану формасын «көлемді жоспарлау құрылымы» деу керек. Осылайша, қазақ ауылдары мен қоныстарының көп функционалдылығын ішкі дәстүрлі сәулеттік тұрғыдан есепке алуға болады [6, 56 б.].

Жалпы қазақ жеріндегі саяси тұрақсыз кезеңдер барысында қалыптасқан қоныстардың ерекше тіршілік жағдайына, көшпелі аймақтары мен оның орналасу жерлеріне және ауа райына байланысты «шоғырлану» (концентрический) түрі сәйкес. Осындай қоныс формаларын Ю.М. Лотман қоршаған ортадан алшақтап, тұйықтанудың себебінен болған деп түсіндірген [7, 321 б.].

Жоғарыда көрсетілгендей, қоныстардың «шеңберлі жоспарлау» бойынша құрастырылып шоғырлануы еуразиялық дәстүрде кеңінен таралғанын байқауға болады. Бұл біздің заманымызға дейінгі үшінші-екінші мың жылдықтардағы триполь және андрон мәдениеттерінде қалыптасқан ауылдардан бастау алған. Олардың орталық аландары әр түрлі қоғамдық жиындар өткізу және малды айдауға ыңғайлы орын ету үшін аудандық

құрылыстан еркін еткен. Осы үлгіде, яғни шеңбер типте ерте, орта және кейінгі көшпелілер де өз үйлері мен түрлі жабдықтарын орналастырған. Мұндай айналма не шеңбер қонысты құрастыруды Моңғол елінде «күрен» деп атаған. Бұны М. Фасмер түрік сөз саптауынан: «küren» – тобыр, топ, тайпа, жауынгер деген сөзінен шыққанын белгілеп кеткен [8, 425 б.].

Енді бір зерттеушілер оны моңғол тектес сөзден ұластырылған «хурээ» – сақина, шеңберді білдіреді дескен. Ал қазақтар осындай қонысты белгілеу үшін «аула қотан» терминін қолданған [9, 189 б.].

Қарастырылған қазақ қоныстарының жоспарлы, нақтылы орналасу үлгілері жартылай немесе толық отырықшы өмір салтына өту кезінде бұзылды. Ендігі қазақ қоныстарының құрылымы көшпелі елді мекендерді тек еске түсіретін болған. Сол кездегі ауылдар топталып орналасқан, яғни саманды тұрақтары «шошала» тәріздес құрылыстармен араласа салынып, маңдарына малға арналған орындар орналастырылған. Қоныстанудың мұндай «топтық жоспарлау» үлгісі негізінде үйлердің орналасуы күрделі, үймелі усадьбалы қалыптасты. Алайда, бұны да көшпелілерден қалған халықтың бір-біріне туыстық қатынаста жақын орналасу әдет-ғұрпымен түсіндіруге болады [10].

Археологиялық зерттеулерден белгілі болған материалдарда, ерте отырықшы қазақ қоныстары да ұлттың шығармашылық ойлауының дәстүрлілігіне сәйкес «жоспарлы оқшаулануға» талпынған. Мысал ретінде, Н.П. Егорованың ортағасырлық Отырар сәулетін сипаттай отырып келтірген болжамы бойынша, «көнеден қалыптасқан дәстүрге сай, ежелгі қала тұрғындары қала ішін жарып өтетін кірме жолдар мен өтпе жолдардың болуын қаламаған» [11, 189 б.].

Ал көшпелі не жартылай көшпелі ауылдардың қоныстануы мен қазақ үйінің құрылымы керісінше «өтпелі (ашық) жоспарда» түзілген. Осындай көшпелі қазақ ауылдарының орналасуын А.Р. Сәбитов далалықтарға тән кедергісіз жазық кеңістіктікке ұмтылуымен байланыстырған. Зерттеуші еуразиялық типтің кеңістікті игерудегі ұшы-қиырсыз және шексіздігін атап өткен. Бұны дәстүрлі қазақ мәдениетіндегі кеңістікті ұғынудағы зерттеу материалдарынан байқауға болады [12, 225 б.].

Оның пікірінше, «көшпелі архитектурадағы шекаралардың бекітілуі, бір-бірінен бөлінуі, әлдебір заттық әлем бөліктеріне тұтастылықты беру секілді пішін идеясының қалыптасқан тұжырымдамалары жойыла бастаған» [12, 232 б.].

Төмендегі суретте жоғарыда талқыланған қазақ қоныстарының кезеңдік орналасу жолдары негізінде келесідей төрт үлгісі анықталды:

Сурет 1 – Қазақ қоныстарының әр кезеңдік ұйымдасуының көлемді жоспарлау құрылымы

Жоғарыда қарастырылған төрт түрлі көлемді жоспарлау құрылымдарына мән берсек, қазақ қоныстарына табиғатпен үйлесімділік тән екені байқалады. Оның себебі жалпы табиғатқа еліктеліліктен туындайды. Бұл адамның табиғи заңдылықтарды интуитивті қабылдап, қоршаған ортасымен рухани ыңғайлы байланыста болуымен түсіндіріледі.

Белгілі кеңес сәулетшісі, ғалым А.К. Буровтың айтуы бойынша: «Сәулет – бұл орта. Ол табиғатқа қарсы тұрғанымен адам баласын онымен ұластырып, байланыстырып тұрады. Адам онда өмір сүріп, ұрпақтарына мұра қалдыру үшін өзі құрады» [13, 145 б.].

Осылай, архитектура арқылы табиғат көркем мәдениетке ұштасады. А.Г. Габричевский бойынша жер келбеті – ландшафт пен адам құрылысы арасында алдын ала белгіленген үйлесімділік бар. Соңғысы тек табиғаттың формаларын, өнерін жалғастырады [14, 27 б.].

Зерттеулер барысында жасалған қызықты байқаулар бойынша, бір қалыпты мал шаруашылығындағы елді мекендердің көлемді жоспарлау құрылымына діни ғибадатханалы құрылыстар айтарлықтай әсер етпеген. Өйткені қазақ ұлты бұл құрылыстарды да табиғат формаларына бағындырып келген. Ал екіншіден, қазақ жеріндегі ескерткіштер композициялық ұйымдастырылуына қарамастан, негізінен стихиялық түрде қалыптасқан. Сонда да қазақ даласында сақталған барлық көне жәдігерлер мен ескерткіштер болсын, баяндалған дәстүрлі көшпелі қоныстар мен көне қалалар болсын сол уақытқа сай белгілі бір жинақылық пен тәртіпке бағынышты етіп, геометриялық дәлділік пен композициялық ашық ұйымдасқан.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Джанибеков, У. Кочевой образ жизни казахов / Узбекали Джанибеков // История Казахстана: инф. порт. тюрк. нар. «Огуз новости» – 2014.
2. Anderson D. Prehistory of north Alaska: volum 9. – Washington: 19797.
3. Bahaegedin Ogel. Turk kultur tarihine girisi. – Ankara: 1988. – eilt.3.
4. Ажигали, С.Е. доклад к изучению планировки казахского скотоводческого поселения / С.Е. Ажигали // Арало-Каспийский регион в истории и культуре евразии: II международная научная конференция. – 2011. – С. 275-278.
5. Фазлаллах ибн Рузбихан Исфакхани Михман-наме-йи Бухара (Записки бухарского гостя) // пер., предисл. и примеч. Р.П. Джалиловой / под ред. А.К. Арендса. – М., 1976.
6. Орфинский, В.П. Вековой спор, типы планировки как этнический признак (на примере поселений Русского Севера) // СЭ. 1989. № 2.
7. Лотман, Ю.М. Внутри мыслящих миров // С. Петербург: Семиосфера. Искусство-СПБ, 2000. – С. 150-391.
8. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка. – М.: 1986.
9. Минерт, Л.К. Древнейшие памятники монгольского монументального зодчества / Л.К. Минерт // Древние культуры Монголии. – Новосибирск, 1985.
10. Симонов, А.Г. Кучевой план в застройке селений народов Среднего Поволжья / А.Г. Симонов // Древние и современные этнокультурные процессы в Марийском крае. – Йошкар-Ола, 1976.
11. Егорова, Н.П. Некоторые замечания об архитектуре позднесредневекового Отрара / Н.П. Егорова // Археологические исследования древнего и средневекового Казахстана. – Алма-Ата, 1980.
12. Сабитов, А.Р. Пространственные модели в архитектуре Казахстана: дисс. на соиск. учен. степ. д-ра архит. – Алматы, 2007.
13. Буров, А.К. Об архитектуре / А.К. Буров. – М.: 1960.

14. Габричевский, А.Г. Проблема архитектурного синтеза как взаимной организации массы и пространства / А.Г. Габричевский // Архитектурный канон. – Алматы, 1999.

УДК 7.067.3

РОЛЬ ДИЗАЙНА В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ

Жапекова Мадина Витальевна

zhapekovamadina@mail.ru

Студент 3 курса специальности «Дизайн»
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Научный руководитель – Э.Э. Ералы

В настоящее время дизайн открывает новые горизонты совершенствования бытия человека, улучшения окружающей обстановки. «Дизайн в современном обществе – это, прежде всего, одно из условий получения прибыли, поскольку, удовлетворяя самые высокие требования потребителя, он повышает спрос на производимые товары. Дизайн ставит перед собой задачи, связанные не только с решением проблем материальной оснащённости бытия, но и вполне конкретные задачи, направленные на активизацию пассивного потребительства. Дизайн помогает человеку ощутить насыщенность собственного существования разнообразием возможностей, помогает ощутить обладание собственным богатым воображением» [1].

Смысл дизайна – стать уникальным, мощным и эффективным возбудителем эстетической активности общества, возвышать личность, делать её полной самоуважения и достоинства, открывать перед ней пути совершенствования себя и окружающего социального и природного мира [1].

Дизайн, несмотря на его коммерческую сущность, рождается «как резонанс между открытиями и наблюдениями человека за природой и его тонким чувством восприятия и реагирования». Ощущение глубокой одушевленности ведущего мира, уходящее корнями в древность в природу, сохраняется без изменений в культуре индустриального общества [2, с. 64].

Для национальных традиций дизайна особенно важно его сочетание с «фундаментальным чувством свободы». Многие высокоразвитые страны могли бы уверенно встать на путь техногенного роста и достичь космического уровня в освоении природы и пространства, стать более решительными в науке, искусстве и промышленности, и получать от этого как экономические, так и культурные выгоды. Но, при этом им пришлось бы поступиться своими ценностями и идентичностью, а значит и свободой [2, с.56].

Национальные традиции и национальное искусство положительно влияют на развитии современного искусства и дизайна.

Культурное наследие каждого народа, в том числе и казахского, содержит идеи и опыт, обогащающие культуру и жизнь многих поколений. Оно свидетельствует о высокой культуре, традициях, жизни народа, о его мировосприятии и определяет возможности развития традиционных ремесел на современном этапе [3].

Становление и развитие дизайна в Казахстане формировалось на основе взаимовлияния восточной и западной школ в практике казахского дизайна. Многогранность развития дизайна в Казахстане изначально была обусловлена историческим развитием, географическим положением, природными и климатическими условиями его территории. Многонациональный тандем внутри страны, сложился в ходе синтеза многих эстетических и культурно-исторических компонентов, в тесном влиянии и взаимодействии культур Востока и Запада, а также благодаря широким международным связям Казахстана [4, с. 189].

Если говорить об истоках современного казахского дизайна, то мы можем с полным правом ссылаться на богатейший практический опыт протодизайна кочевых жителей степи,